

Uppdaterad 15 aug 2003 00:08

Den krympande kronan

■ Kolumn

Jag hittade härförleden en liten praktisk valutanyckel från 1970. Där framgick att kronan det året hade ungefär samma värde som D-marken och schweizerfrancen. På ett par årtionden blev sedan dessa andra valutor fem gånger mer värda än en svensk krona. Har detta varit bra?

Sverige har varit så upptaget av "full sysselsättning" att devalveringar som ökar basindustrins konkurrensförmåga och därmed kan sägas främja bevarad sysselsättning automatiskt anses vara av godo. Men antalet jobb är inte enda värdet i ett samhälle. Om allt bara handlade om att skapa jobb, då kunde vi åstadkomma det genom att halvera lönerna. Strävan måste rimligen vara också att lyfta svenskarnas välstånd och livsmöjligheter. Devalvering sänker lönerna, på indirekt väg, men ständigt fallande valuta är inte vägen till ökat välstånd.

EN FÖRBI SEDD NY FAKTOR är åldersfördelningen i befolkningen. Den har betydelse på två sätt:

* Dels ändrar den förutsättningarna för full sysselsättning. När de stora kullarna av 40-talister successivt går i pension blir huvudproblemet inte arbetslöshet utan att finna ersättare i alla de positioner som fyrtiotalisterna lämnar. Samma år som Sverige tidigast kan ha euron som valuta, 2005, fyller den förste fyrtiotalisten 65 år. Hela problembilden kring "full sysselsättning" blir nu dramatiskt ny jämfört med hur den tedde sig under 1970- och 80-talen.

* Dels kommer en kraftigt växande del av hushållen att bli beroende av pensionsinkomster. Även om de stora pensionsfonderna på senare år har placerat mer av sina tillgångar i utländsk valuta är dock det mesta placerat i Sverige. Löpande betalningar sker i svenska kronor. Vill den som börjar ta ut sin

privata pensionsförsäkring från 55, den som börjar få privat tjänstepension från 60 eller den som uppbär ATP från 65 se hur det väntade värdet på pensionerna smälter ihop år för år?

"Ja, men om de får pension i kronor så lever de ju också i kronor", säger kanske någon. Är det verkligen sant? Kommer inte rätt så många att drömma om något litet hus eller att hyra en lägenhet i Italien, Frankrike eller Spanien? Vi har en växande "sun belt"-effekt i Europa likaväl som i USA. Och av dem som fortsätter att bo året om i Sverige: är det inte så att många livsdrömmar hänger samman med frihet att resa? Är det ett glädjeperspektiv att upptäcka att man för varje år får allt mindre för sina pengar när man beger sig utanför Sveriges gräns?

VÄLSTÅND OCH PENNINGVÄRDE - dessa är också värden för svenska folket att beakta, inte bara en konstlad "full sysselsättning". De blir allt viktigare för de stora generationer som förenar en ny frihetsgrad och många livsdrömmar med starkt beroende av pensionsinkomster.

Förlitandet på den fallande valutan uttrycker därtill en brist på självförtroende som Sverige behöver komma ur, i stället för att permanenta. "Vi har så dåliga system och så dålig lönebildning att vi bara klarar oss om vi kan fortsätta sänka värdet på vår valuta." Denna självbild är anmärkningsvärd när den jämförelse vi har att göra är med ett euroområde som kommer att omfatta Italien, Spanien, Tyskland, Slovakien, Frankrike, Grekland, Polen, Ungern . . . Varför skulle Sverige behöva fungera sämre än snittet av euroländerna? Varför skulle vi nöja oss med en sådan självuppfattning och underambition?

SKILLNADEN ÄR PÅTAGLIG mot vårt grannland Finland. Olof Ruin, med djupa rötter i båda länderna, formulerar det väl i sin memoarbok "Sverige i min spegel" (Hjalmarson & Högberg): "Sverige och Finland är nära sammanknutna. Tidigare var det framför allt Finland som lät sig påverkas av Sverige. Nu skulle jag hoppas att motsatsen i stället ville gälla: att Sverige i ett bestämt avseende skulle ta efter Finland. Jag tänker på den framtidsoptimism, den känsla av att vara duktig, som för närvarande är stark i Finland men betydligt svagare i Sverige."

Jag är övertygad om att existensen av egen valuta och formellt egen ränta har varit djupt skadlig för föreställningen om vad som är viktigt i svensk ekonomisk politik. Kronan och räntan har bidragit till illusionen att lite hokus-pokus med de statliga mätinstrumenten är viktigare än ypperlig forskning, bra skola, goda villkor för entreprenörer och ett attraktivt klimat för företag att etablera verksamhet i Sverige.

Vad Riksbanken försöker göra är att påverka svängningarna kring en given tillväxtlinje så att det inte blir inflation. Detta är allt. Men för framtidens välstånd är något annat helt avgörande, nämligen att vi lyfter själva tillväxtlinjen.

DEN DAG VI ÄR BEFRIADE från en falsk fixering vid egen ränta och valuta tror jag att fokus kan hamna mer rätt i svensk politik. Vilka satsningar måste vi göra för att Sverige ska hålla och utveckla sin historiska position som ett av världens ledande länder i fråga om biomedicinsk forskning? Hur bygger vi en kunskapsskola, som ger våra ungdomar bästa möjliga förutsättningar i livet? Hur skapar vi ett skattesystem som hjälper fram entreprenörer, som bidrar till att svenska uppfinningar också kan omvandlas till produktion i Sverige och som bryter diskrimineringen av svensk ägande i förhållande till utländskt? Hur skapar vi kluster i Stockholm, i Skåne, i Umeå, i Lönköping etc som lockar världens ledande företag att placera utvecklingsavdelningar i Sverige för att finnas med där något spännande händer?

Kring sådana frågor borde svensk politisk diskussion fokuseras. Utrymmet för nationell politik på dessa viktiga fält är mycket stort. Svenskarna bär sin framtid i egna händer. Nyckeln till den goda framtiden är inte egna mynt och egen Riksbank utan egen kunskaps- och skaparkraft.

HANS BERGSTRÖM

Hans Bergström är docent i statsvetenskap och fristående kolumnist i Dagens Nyheter. Han bor i USA.